

Aan de slag met de monumenten van de toekomst

Door: **Judith Willemsen**
en **Emma Heinhuis**

Nieuwegein is een relatief jonge gemeente, dit jaar viert zij haar 50-jarige jubileum. Naast een groot feest betekent dit ook dat veel scholen uit die tijd verouderd zijn en toe zijn aan vernieuwing.

De gemeente Nieuwegein heeft hoge ambities: elk kind moet les kunnen krijgen in moderne, kwalitatief goede onderwijsgebouwen. Gebouwen waar ruimte is voor innovatie, waar meerdere functies worden samengebracht onder één dak, waar de schoolpleinen worden vergroend. De gebouwen moeten groei en krimp kunnen opvangen, energieneutraal zijn en klimaatadaptief. Maar is nieuwbouw daarvoor nodig?



Nieuwbouw niet langer de beste optie

Gehecht aan het bestaande

Een aantal jaar geleden liet de gemeente een haalbaarheidsstudie uitvoeren voor de bestaande schoolgebouwen. De vraag was of deze gerenoveerd konden worden of dat er gekozen moest worden voor vervangende nieuwbouw. Dat laatste leek toentertijd de beste optie.

Inmiddels is de markt veranderd en is het vervangen van de gebouwen door nieuwbouw door de stijgende bouwkosten erg kostbaar geworden – nog afgezien van de verspilling die het natuurlijk is om al die gebouwen te

slopen. Ook omwonenden zaten niet te wachten op de sloop van de schoolgebouwen. Ze waren juist tevreden over de school in hun leefomgeving en gehecht aan de ruimtelijke opzet van de scholen, de lichte ruimtes en de patio's en vroegen zich af wat ze terugkregen met de huidige huisvestingsnormen.

Oplossen door te behouden

De gebouwen kampten vooral met problemen in het binnenklimaat en de verrommeling van het gebouw – tekortkomingen die meestal op te lossen moeten zijn zonder de gebouwen te slopen. Daarmee kwam de keuze voor renovatie of zogenoemde vernieuwbouw steeds meer in beeld.

Genuanceerd financieel beeld

Maar de kwaliteit van vernieuwbouw moet wel gelijk zijn aan die van nieuwbouw. En ook een levensduur hebben van minimaal veertig jaar. Best een opgave dus... Naar elke school wordt daarom uitgebreid onderzoek gedaan en een plan gemaakt voor instandhouding, vernieuwbouw en nieuwbouw. Ieder schoolgebouw wordt afzonderlijk beoordeeld, want het ene gebouw kan met minimale ingrepen nog een aantal jaren door en bij een andere school is groot ingrijpen noodzakelijk. Zo ontstaat ook financieel een genuanceerd beeld. Het doel is om voor elke school een solide plan voor vernieuwing te maken en dit uit te zetten in een planning voor de komende twintig jaar.

Lelijk, truttig, zielloos

"Voor de scholen in Nieuwegein, maar ook voor Post-'65-erfgoed in het algemeen, komt het onderzoek geen moment te vroeg", vertelt Jan Kuiper, wethouder Onderwijs en

Maatschappelijk Vastgoed. "Veel van onze toekomstige monumenten zijn inmiddels gesloopt of onherstelbaar verminkt. De onverschilligheid bij de omgang met jong erfgoed komt door de lage waardering voor dit type erfgoed. Mensen vinden het al snel lelijk, truttig en zielloos. En dat terwijl de geschiedenis haar werk nog niet heeft kunnen doen."



Veel toekomstige monumenten zijn onherstelbaar verminkt

Ontwerp

Het adviesbureau bbn kreeg via een aanbesteding opdracht om de scholen in Nieuwegein te onderzoeken. De door bbn aangetrokken architect, Alfons Hams van Spring Architecten, bedacht een concept waardoor de waarde van de schoolgebouwen behouden blijft en ze toch vernieuwd kunnen worden. "Eigenlijk zijn dit soort scholen ontworpen als een soort miniversie van een stad. Lokalen zijn gegroepeerd rondom patio's en verdeeld in leeftijdsgroepen. Die hadden eigen speelplaatsen en entrees, maar kwamen samen in de gemeenschappelijk ruimtes. De gebouwen uit deze periode zijn door hun opzet uit te breiden met behoud van de architectonische structuur. De gebouwtypologie leent zich er zodoende voor oog te houden voor de cultuurhistorische waarde en tegelijkertijd toch de stap naar eigentijds onderwijs te maken."

Visie voor het erfgoed

Om de ambitie rond het behoud van het erfgoed concreet te maken, heeft de gemeente Nieuwegein een overkoepelende erfgoedvisie opgesteld. Kern van deze visie is dat het gaat om het 'Verbinden met verhalen'. Erfgoed is niet alleen een zaak van wetten, regels en ruimtelijke ordening, maar kan bijdragen aan het verbinden van inwoners, bezoekers en ondernemers met de stad. De vernieuwingsopgave van de schoolgebouwen is hier een mooie vertaalslag van.

Kennis en visie

Wethouder Jan Kuiper is enthousiast over de keuze om de bijzondere gebouwen te behouden in plaats van te vervangen voor nieuwbouw. "Het erfgoed transformeren naar de wensen van deze tijd levert kennis op – ook in relatie tot de visie op de architectuur en stedenbouw van de omliggende wijk. Wij willen met ons onderzoek ook aantonen dat de opgave om de scholen te vernieuwen op een andere manier kan dan door sloop en nieuwbouw – en zo een inspiratiebron zijn voor andere jonge gemeenten die voor dezelfde opgave staan."

Samenwerking

Dit onderzoek is van zo'n grote omvang dat de gemeente dat niet alleen kan. In de voorfase is de gemeente geholpen door Stichting Mevrouw Meijer. Het bureau bbn is uitvoerder van de opdracht en doet dit samen met een architect, erfgoed specialisten en installatieadviseurs. De opgave voor vernieuwing van scholen is groter dan alleen Nieuwegein. Kennis delen is dan ook een belangrijk thema. De gemeente kan hierbij rekenen op de expertise van Ruimte OK en Bouwstenen voor Sociaal die meedenken en de opgedane kennis ook weer delen met anderen.

Forse opgave

Nieuwegein heeft een flink aantal scholen en sportaccommodaties die binnen nu en twintig jaar voor vernieuwing in aanmerking komen. Daarbij gaat het om vijf scholencomplexen en drie losstaande scholen in het primair onderwijs, drie scholen in het voortgezet onderwijs en vijf gymzalen. Het merendeel van deze gebouwen is in de jaren zeventig gebouwd en inmiddels veertig tot vijftig in gebruik. Als al deze gebouwen worden vervangen voor nieuwbouw, betekent dat een enorme investering voor Nieuwegein. Met dit onderzoek hoopt de gemeente haar hoge ambities haalbaar én betaalbaar te maken.



1



2



3



4



1: Verbeelding vernieuwing: Spring Architecten
Zichtbaar is de afwisseling van ruimten die bij vernieuwbouw ontstaat; de bestaande patio met aangrenzend de kleinschalige leerpleinen en nieuw ingepast de hoge royale ruimten voor grotere bijeenkomsten.

2: Structuralistische school in Wijkersloot – Foto: Maartje Kuperus
Het scholencomplex is van belang vanwege de ontwerpideologie. De uitwerking is modernistisch, passend bij de wijk. Een opbouw in blokvormen met platte daken en de aandacht voor 'licht, lucht en ruimte' zijn kenmerkend. Lokalenclusters zijn ruim opgezet en van veel daglicht voorzien (grote puien,

bovenlichten, patio). Door de gecreëerde transparantie zijn er veel zichtrelaties, zowel intern als tussen gebouw en omgeving.

3: Luchtfoto van de school in de wijk Doorslag – Foto: Utrechts Archief
Duidelijk is te zien dat de school in het hart van de wijk ligt, de school staat letterlijk in de achtertuin van omwonenden.

4: Beatrixschool in Wijkersloot Foto: Leon Sebregts
De foto laat de bijzondere jaren 70 details van de school zien, een erker op kinderhoogte met (speel) keuken voor de onderbouw (vroeger een kleuterlokaal). Door de erker kunnen de kinderen naar buiten kijken.